

Mateusz W. Kuliński*

GENEZA I ROZWÓJ UNORMOWAŃ COMPLIANCE

DOI: 10.26399/meip.1(68).2020.05/m.w.kulinski

WPROWADZENIE

Stale zwiększająca się liczba norm prawnych i regulacji pozaprawnych powoduje wzrost ryzyka braku ich zgodności. Intensywna działalność prawotwórcza państw, regulacje wdrażane przez organy o charakterze nadzorczym oraz inicjatywy normotwórcze krajowych i międzynarodowych organizacji powodują, iż podmiot chcący skutecznie uczestniczyć w obrocie gospodarczym zmuszony jest do wdrażania rozwiązań mających za zadanie minimalizowanie tegoż ryzyka. W związku z powyższym w ostatnim czasie widoczny jest wzrost znaczenia unormowań *compliance* w Polsce i na świecie¹. Wzrost ten znajduje odzwierciedlenie w tendencji orzecznictwa sądów szeregu jurysdykcji. Sądy przy ustalaniu wysokości kary za naruszenie przepisów prawa weryfikują, czy podmiot posiadał odpowiednie uregulowania *compliance* oraz w jakim stopniu tych uregulowań przestrzegał. Przez brak takich uregulowań bądź w przypadku ich nienależytego realizowania podmiot obrotu gospodarczego może narazić się na orzeczenie wyższej kary. Zdarzają się państwa, w których przepisy prawa formułują konkretne wymagania względem przedsiębiorstw w zakresie sposobu uregulowania *compliance*, określając zadania i funkcje, jakie powinny pełnić w przedsiębiorstwie. Dotychczas najbardziej restryk-

* Mateusz W. Kuliński – mgr, Uczelnia Łazarskiego w Warszawie, e-mail: m.kulinski@lazarski.edu.pl

¹ *Raport z badania stanu compliance i systemów zarządzania zgodnością w działających w Polsce przedsiębiorstwach*, sporządzony przez Instytut Compliance we współpracy z EY, Wolters Kluwer oraz Viadrina Compliance Center, <http://www.ey.media.pl/pr/384231/compliance-w-polsce-raport-z-badania-stanu-compliance-i-systemow-zarza>, dostęp 10.03.2020.

cyjne regulacje dotyczyły rynków o szczególnym potencjale ryzyka, tj. rynku finansowego, bankowego, farmaceutycznego czy energetycznego. To właśnie w tych sektorach przedsiębiorstwa najczęściej decydowały się na podejmowanie działań mających na celu minimalizowanie ryzyka braku zgodności poprzez wdrażanie unormowań *compliance*. Obecnie widoczna jest tendencja rozwoju unormowań *compliance* w małych i średnich przedsiębiorstwach, bez względu na branżę, w jakiej funkcjonują. Obserwując gwałtowny wzrost zainteresowania unormowaniami *compliance*, warto rozważyć ich genezę oraz przeanalizować okoliczności ich rozwoju.

1. DEFINICJE COMPLIANCE

Słowo *compliance* pochodzi od łacińskiego czasownika *complere* (wypełnić, spełnić), który powstał w wyniku połączenia przedrostka *com-* (wyrażenie intensywnej siły) z wyrazem *plere* (wypełniać)². Imiesłów bierny słowa *complere* to *completus* (wypełniony, ukończony). Stanowi on podstawę dla angielskiego czasownika *complete* (wypełniać, uzupełniać). Od wyrazu *complete* pochodzi zaś czasownik *comply* (zastosować się, uwzględnić, przestrzegać czegoś), który połączony z przyrostkiem *-ance* (element słowotwórczy dołączany do czasowników w celu utworzenia abstrakcyjnych rzeczowników procesu, faktu, stanu lub jakości) utworzył słowo *compliance*³. Według słownika angielsko-polskiego *compliance* oznacza zgodność, uległość, ustepliwość⁴. W kontekście rozważań teoretycznoprawnych *compliance* należy tłumaczyć jako zgodność⁵.

Poza prawnym ujęciem *compliance* zostało zdefiniowane w medycynie i psychologii. Z medycznego punktu widzenia *compliance* oznacza spójność i dokładność, z jaką pacjent przestrzega zaleceń lekarza lub innego pracownika służby zdrowia. Zalecenia te dotyczą między innymi: przyjmowania leków, przestrzegania diety lub zmiany stylu życia⁶. W psychologii *compliance* to

² *Complete*, [w:] *Online Etymology Dictionary*, <https://www.etymonline.com/word/complete>, dostęp 12.02.2020.

³ *Comply*, [w:] *Online Etymology Dictionary*, <https://www.etymonline.com/word/comply>, dostęp 12.02.2020.

⁴ P. Łapiński (red.), *Współczesny słownik angielsko-polski, polsko-angielski*, Edgard, Warszawa 2017.

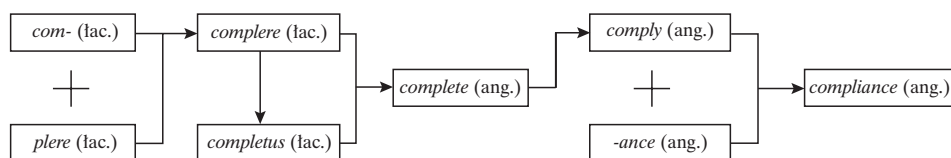
⁵ Zob. W. Gasparski, *Zgodność i niezgodność tak zwanej zgodności*, „Prakseologia” 2015, nr 127, s. 23–38.

⁶ D. Vanes et al., *Taber's Cyclopedic Medical Dictionary*, F.A. Davis Company, Philadelphia 2005.

rodzaj wpływu społecznego – dana osoba robi to, czego ktoś od niej oczekuje, wykonując jego prośbę lub sugestię. Jest to zachowanie podobne do posłuszeństwa, nie polega jednak na wykonaniu rozkazu, tylko prośby⁷.

Schemat 1

Etymologia słowa *compliance*

Źródło: opracowanie własne.

W Polsce brak legalnej, ustawowej definicji pojęcia *compliance*. Mimo to doktryna oraz orzecznictwo wypracowały swoje definicje. Według Bartosza Makowicza

„*compliance* należy rozumieć jako taką organizację przedsiębiorstw, poprzez stworzenie odpowiedniej struktury i stosowanie środków *compliance*, która zredukuje do możliwego minimum ryzyko wystąpienia w przedsiębiorstwie wszelkich nieprawidłowości, które mogłyby powstać wskutek działania przynależnych do niego osób lub partnerów handlowych, a polegających na złamaniu obowiązujących regulacji prawnych i ogólnych zasad prawa, regulacji dobrowolnie przyjętych przez przedsiębiorstwo lub na działaniu niezgodnym z ogólnie przyjętymi standardami etyczno-moralnymi danego środowiska”⁸.

Zdaniem Bartosza Jagury

„przez pojęcie *compliance* należy rozumieć stan zgodności działania podmiotu z mającymi do niego zastosowanie regulacjami”⁹.

Do tematyki nawiązuje również Łukasz Cichy, który definiuje *compliance* jako

„zgodność działalności prowadzonej przez bank z obowiązującymi przepisami prawa, regulacjami wewnętrznymi oraz przyjętymi przez bank standardami postępowania”¹⁰.

⁷ A. Colman, *Dictionary of Psychology*, Oxford University Press, New York 2008.

⁸ B. Makowicz, *Compliance w przedsiębiorstwie*, Wolters Kluwer, Warszawa 2011, s. 16–17.

⁹ B. Jagura, *Rola organów spółki kapitałowej w realizacji funkcji compliance*, Wolters Kluwer, Warszawa 2017, s. 32.

¹⁰ Ł. Cichy, *Funkcja compliance w bankach*, Komisja Nadzoru Finansowego, Warszawa 2015, s. 5.

Wydaje się, że najcelniejsza jest propozycja Tomasza Brauna, który twierdzi, że *compliance* należy rozumieć

„jako stan zgodności, sposób prowadzenia działalności gospodarczej, w którym korporacja pozostaje w zgodzie z wszystkimi obowiązującymi ją normami prawa, regulacjami nadzorczymi i innymi odnoszącymi się do niej normami”¹¹.

2. PIERWSZE FEDERALNE REGULACJE AMERYKAŃSKIEGO RYNKU JAKO GENEZA UNORMOWAŃ COMPLIANCE

Zjawisko, jakim jest *compliance*, towarzyszy ludziom od zarania cywilizacji i sięga początków handlu. Z punktu widzenia teoretycznoprawnego interesujące wydaje się ustalenie nie genezy samego zjawiska, lecz pierwszych unormowań *compliance*¹². Najbardziej wiarygodna teoria o początkach *compliance* głosi, że powstało ono w Stanach Zjednoczonych, gdyż to właśnie tamtejsze przedsiębiorstwa jako pierwsze zaczęły tworzyć regulacje mające za zadanie minimalizowanie ryzyka braku zgodności. Aby przedsiębiorstwa mogły wdrażać regulacje zapobiegające wystąpieniu braku zgodności, musiały wcześniej być na to ryzyko narażone, w związku z czym genezy unormowań *compliance* należy doszukiwać się w momencie uchwalenia pierwszych federalnych ustaw regulujących amerykański rynek¹³.

Pierwsze regulacje amerykańskiego rynku przypadają na przełom XIX i XX wieku, czyli na okres zwany erą postępową. Była to intensywna faza rozwoju, podczas której doszło do głębokich reform prowadzących do reorganizacji ówczesnego systemu społecznego, politycznego i gospodarczego. Siłą sprawczą owych reform było dążenie wielu grup społecznych do rozwiązania problemów związanych z industrializacją, urbanizacją, imigracją, korupcją, złymi warunkami życia i pracy oraz nieetycznym zachowaniem największych przedsiębiorstw¹⁴. W latach siedemdziesiątych XIX wieku w Stanach Zjednoczonych koleje stały się główną formą transportu dla ludzi oraz towarów, a transport kolejowy

¹¹ T. Braun, *Unormowania compliance w korporacjach*, Wolters Kluwer, Warszawa 2017, s. 13.

¹² Zob. M. Kling, *History of Compliance – Part 1. From Adam to Sarbanes Oxley*, „ARIS Community” 12.07.2010, <http://www.ariscommunity.com/users/mkli/2010-07-12-loung-talk-history-compliance-part-1-adam-sarbanes-oxley>, dostęp 10.03.2020.

¹³ J. MacKessy, *Knowledge of Good and Evil: A Brief History of Compliance*, „The Finance Professionals’ Post” [online] 23.09.2008, <http://post.nyssa.org/nyssa-news/2010/05/a-brief-history-of-compliance.html>, dostęp 10.03.2020.

¹⁴ K. Michałek, *Na drodze ku potędze. Historia Stanów Zjednoczonych Ameryki 1861–1945*, Książka i Wiedza, Warszawa 1993, s. 169.

należał do osób prywatnych i nie podlegał żadnym regulacjom. Przedsiębiorstwa kolejowe prężnie się rozwijały, posiadając naturalny monopol na obszarach, które obsługiwały. Monopoliści, wykorzystując swoją sytuację, dowolnie manipulowali cenami usług, co spotykało się z wysokim niezadowoleniem społecznym, szczególnie wśród rolników¹⁵. Początkowo powojenni prezydenci i Kongres sprzeciwiali się interweniowaniu państwa w sprawy gospodarcze, lecz ze względu na nasilające się protesty zdecydowali się wprowadzić regulacje, które pozwoliłyby opanować sytuację. Podjęte wysiłki mające na celu uregulowanie działalności kolei poprzez wprowadzenie odpowiednich ograniczeń zostały podważone przez Sąd Najwyższy. Mimo to Kongres przyjął, a prezydent Grover Cleveland podpisał ustawę o handlu międzystanowym z 1887 roku¹⁶, czyniąc z transportu kolejowego pierwszą branżę podlegającą regulacjom federalnym. Na mocy ustawy utworzona została pierwsza niezależna agencja rządu amerykańskiego, tj. Międzystanowa Komisja Handlu (Interstate Commerce Commission). Nasilające się nastroje antymonopolowe doprowadziły do kolejnych inicjatyw ustawodawczych. Jedną z tych inicjatyw była uchwalona przez Kongres, a następnie podpisana przez prezydenta Benjamina Harrisona ustawa antymonopolowa Shermana z 1890 roku¹⁷, która uznawała za nielegalne monopolizowanie działalności gospodarczej, jak również porozumiewanie się lub zmywy mające na celu monopolizowanie działalności gospodarczej¹⁸.

Burzliwy początek kadencji prezydenta Theodore'a Roosevelta, związany z masowymi strajkami i protestami przeciwko niesprawiedliwości społecznej i wyzyskowi, skierował jego politykę w stronę największych przedstawicieli świata biznesu¹⁹. By wyjść naprzeciw oczekiwaniom społecznym, prezydent Roosevelt podjął inicjatywę, która zakończyła się uchwaleniem ustawy Elkinsa z 1903 roku²⁰, nakładającej na spółki kolejowe zakaz udzielania rabatów wybranym klientom, oraz ustawy Hepburna z 1906 roku²¹, będącej rozwinięciem tej pierwszej. Nieprzewidzianą konsekwencją wprowadzenia ustawy było wywołanie paniki na giełdzie, która z kolei spowodowała kryzys finansowy²².

¹⁵ *Ibidem*, s. 93–94.

¹⁶ Ustawa o handlu międzystanowym (Pub.L. No. 49-104, 24 Stat. 379).

¹⁷ Ustawa antymonopolowa Shermana (Pub.L. No. 51-647, 26 Stat. 209).

¹⁸ M.K. Kolasiński, *Zarys prawa antymonopolowego Unii Europejskiej na tle prawa Stanów Zjednoczonych i Polski*, Dom Organizatora Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa, Toruń 2012.

¹⁹ K. Michałek, *op. cit.*, s. 176.

²⁰ Ustawa Elkinsa (Pub.L. No. 41-43, 32 Stat. 847).

²¹ Ustawa Hepburna (Pub.L. No. 59-337, 34 Stat. 584).

²² Panika z 1907 roku znana jako *Bankers' Panic* lub *Knickerbocker Crisis* została wywołana przekazaniem na podstawie ustawy Hepburna wszystkich spraw dotyczących taryf

W 1903 roku utworzony został krótkotrwały gabinet rządowy Departament Handlu i Pracy, którego głównym zadaniem było kontrolowanie „wielkiego biznesu”. W ramach departamentu funkcjonowało Biuro ds. Korporacji (Bureau of Corporations), którego zadaniem było badanie i raportowanie sytuacji w przemyśle ze szczególnym uwzględnieniem ewentualnych praktyk monopolistycznych.

W kolejnych latach aktywność amerykańskich dziennikarzy śledczych, zwanych demaskatorami, nadawała ton amerykańskim inicjatywom ustawodawczym oraz dawała pretekst do utworzenia wielu rządowych agencji związanych z bezpieczeństwem publicznym i egzekwowaniem prawa. Za głównych przedstawicieli tego nurtu uznać należy Samuela Hopkinsa Adamsa, Uptona Sinclaira i Idę Tarbell²³. Książka pierwszego z nich zatytułowana *The Great American Fraud*²⁴ wpłynęła na uchwalenie ustawy o czystości żywności i leków z 1906 roku²⁵. Publikacja drugiego z autorów pod tytułem *The Jungle*²⁶ wpłynęła na uchwalenie ustawy o uboju, przetwarzaniu, jakości i kontroli mięsa importowanego z 1906 roku²⁷. Książce autorstwa Idy Tarbell *The History of the Standard Oil Company*²⁸ przypisuje się przyspieszenie rozpadu Standard Oil.

Prezydentura Thomasa Woodrowa Wilsona przyniosła wiele istotnych zmian w funkcjonowaniu amerykańskiego społeczeństwa²⁹. Jedną z największych reform zrealizowanych w trakcie jego kadencji była ustawa o rezerwie federalnej z 1913 roku³⁰. Ustawa ta utworzyła System Rezerwy Federalnej, do którego głównych zadań należało sprawowanie nadzoru nad bankami, regulacja polityki monetarnej i określanie stopy procentowej. Kongres Stanów Zjednoczonych przyczynił się do wzmocnienia antymonopolowych przepisów uchwalając ustawę antymonopolową Claytona³¹, która umożliwiała pociągnięcie do odpowiedzialności karnej przedstawicieli przedsiębiorstwa oraz zakładała wypłatę odszkodowań przez korporacje na rzecz mniejszych przed-

przewozowych w ręce Międzystanowej Komisji Handlu, co spowodowało spadek wartości akcji kolejowych.

²³ K. Michałek, *op. cit.*, s. 170.

²⁴ Zob. S.H. Adams, *The Great American Fraud*, P.F. Collier & Son, New York 1905.

²⁵ Ustawa o czystości żywności i leków (Pub.L. No. 59-384, 34 Stat. 768).

²⁶ Zob. U. Sinclair, *Grzęzawisko*, Książka i Wiedza, Warszawa 1949.

²⁷ Ustawa o uboju, przetwarzaniu, jakości i kontroli mięsa importowanego (Pub.L. No. 59-242, 34 Stat. 1256).

²⁸ Zob. I. Tarbell, *The History of the Standard Oil Company*, McClure, Phillips and Co., New York 1904.

²⁹ K. Michałek, *op. cit.*, s. 187.

³⁰ Ustawa o rezerwie federalnej (Pub.L. No. 63-43, 38 Stat. 251).

³¹ Ustawa antymonopolowa Claytona (Pub.L. No. 63-212, 38 Stat. 730).

siębiorstw, jeżeli w ramach działalności dopuściły się praktyk monopolistycznych. W kolejnym roku w życie weszła ustawa o Federalnej Komisji Handlu z 1914, zakazująca nieuczciwych praktyk dotyczących prawa konkurencji oraz takich, które mają negatywny wpływ na handel. Na mocy ustawy powstała Federalna Komisja Handlu (Federal Trade Commission), której zadaniem było promowanie praw konsumentów oraz eliminowanie monopolowych praktyk biznesowych.

Wydarzenia i reformy ery postępowej ugruntowały zasadę ingerencji państwa w sprawy społeczne i gospodarcze. Od tego czasu w Stanach Zjednoczonych zaczęły powstawać liczne regulacje rynkowe oraz agencje rządowe, które stawiały wysokie wymagania przedsiębiorstwom. Przedsiębiorstwa chcąc funkcjonować w obrocie gospodarczym, musiały zatem postępować zgodnie ze wszystkimi regulacjami. Konsekwencje coraz liczniejszych regulacji rynku oraz mnożenia się agencji egzekwowania prawa zaczęły dotyczyć coraz szerszego obszaru amerykańskiego obrotu gospodarczego. Przykładami ówczesnych przedsiębiorstw, które doznały sankcji za nieprzestrzeganie obowiązujących przepisów prawa, mogą być Northern Security Company, Standard Oil czy American Tobacco. Ich historie należy uznać za klasyczne przykłady konsekwencji, na jakie naraża się przedsiębiorstwo, które nie podejmuje działań mających na celu minimalizację ryzyka braku zgodności.

3. AFERA WATERGATE I ŚLEDZTWO KOMISJI PAPIERÓW WARTOŚCIOWYCH I GIEŁD

Decydujący wpływ na rozwój unormowań *compliance* miały wydarzenia z lat siedemdziesiątych XX wieku³². Zdemaskowano wtedy nielegalną działalność administracji prezydenta Richarda Nixona, co powszechnie znane jest jako afera *Watergate*³³. Ujawniony przez reporterów gazety „Washington Post” skandal doprowadził do kryzysu konstytucyjnego, wskutek którego prezydent ustąpił ze stanowiska³⁴. W tym samym czasie Komisja Papierów Wartościowych i Giełd (Securities and Exchange Commission) przeprowadziła dochodzenie w sprawie nielegalnych wpłat na kampanię Nixona,

³² K. Wulf, *Ethics and Compliance Programs in Multinational Organizations*, Springer Gabler, Berlin 2011, s. 11.

³³ Zob. F. Emery, *Watergate: The Corruption and Fall of Richard Nixon*, Simon & Schuster, New York 1995.

³⁴ Zob. C. Bernstein, B. Woodward, *All the President's Men*, Simon & Schuster, Washington 1974.

które doprowadziło do ujawnienia tzw. *slush funds* w setkach amerykańskich firm. W trakcie dochodzenia ponad 400 przedsiębiorstw przyznało się do dokonywania wątpliwych lub wręcz nielegalnych płatności na rzecz zagranicznych urzędników publicznych, polityków lub partii politycznych (łącznie na kwotę przekraczającą 300 mln dol.)³⁵. Płynne granice między prawem a bezprawiem i związane z tym kontrowersje doprowadziły do wielu inicjatyw ustawodawczych. Rezultatem ówczesnego splotu wydarzeń było uchwalenie ustawy o zagranicznych praktykach korupcyjnych z 1977 roku³⁶. Głównym celem stawianym przed ustawą było okiełznanie korupcyjnego procederu oraz przywrócenie wiary społeczeństwa w rzetelność i etyczność amerykańskiego systemu biznesowego. Kontrowersją związaną z wprowadzeniem ustawy było to, że amerykańskie przedsiębiorstwa znalazły się w gorszym położeniu niż przedsiębiorstwa zagraniczne, które regularnie wręczały łapówki³⁷. Niekorzystna sytuacja biznesowa przedsiębiorstw była powodem licznych petycji podnoszących złagodzenie obowiązujących przepisów. Zamiast tego jednak Stany Zjednoczone wezwały Organizację Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (Organisation for Economic Co-operation and Development) do umiędzynarodowienia ustawy antykorupcyjnej³⁸.

4. NADUŻYCIA DOTYCZĄCE ZAMÓWIEŃ PUBLICZNYCH W AMERYKAŃSKIM PRZEMYSŁE ZBROJENIOWYM W LATACH OSIEMDZIESIĄTYCH XX WIEKU

Lata osiemdziesiąte XX wieku przyniosły kolejne wydarzenia stymulujące powstawanie unormowań *compliance*. Ówczesna dekada upływała pod znakiem licznych skandali związanych z Departamentem Obrony (United States Department of Defence) i czołowymi przedstawicielami przemysłu zbrojeniowego, którzy dopuścili się licznych nadużyć i oszustw związanych z zamówieniami publicznymi. Zachowania te znalazły szeroki oddźwięk w mediach, co mocno nadszarpięło zaufanie amerykańskiej opinii publicznej do zarów-

³⁵ M. Josephson, *History of the Integrity, Ethics and Compliance Movement: A cautionary tale for CEOs and corporate directors*, „Ethikos” 2014, nr 1, s. 13.

³⁶ Ustawa o zagranicznych praktykach korupcyjnych (Pub.L. No. 95-213, 91 Stat. 1494).

³⁷ M. Koehler, *The Story of the Foreign Corrupt Practices Act*, „Ohio State Law Journal” 2012, nr 5, s. 983.

³⁸ A. Melezini, *Prawne instrumenty zapobiegania i zwalczania korupcji przez kontrolę skarbową*, Wolters Kluwer, Warszawa 2014, s. 63.

no rządu, jak i przedstawiciele przemysłu³⁹. W 1985 roku prezydent Ronald Reagan, na mocy zarządzenia wykonawczego (Executive Order 12526)⁴⁰, powołał do życia Prezydencką Komisję Niebieskiej Wstążki ds. Zarządzania Obronnością (President's Blue Ribbon Commission on Defense Management), która miała zająć się zbadaniem sytuacji zamówień publicznych w sektorze obronności. Na przewodniczącego komisji powołano Davida Packarda, od którego nazwiska powszechnie nazywano ją Komisją Packarda.

W nawiązaniu do działań rządu osiemnastu największych przedstawiciele przemysłu obronnego utworzyło organizację o nazwie Inicjatywa Przemysłu Obronnego (Defense Industry Initiative – DII)⁴¹. To apolityczna organizacja non profit, która za główny cel przyjęła promowanie i rozwijanie kultury etycznego postępowania w przedsiębiorstwach oferujących produkty i usługi związane z zamówieniami publicznymi. Owocem działalności nowo powstałej organizacji było opracowanie sześciu zasad (DII Principles)⁴², do których przestrzegania zobowiązały się wszystkie stowarzyszone przedsiębiorstwa⁴³. Treść przyjętych zasad brzmiała następująco:

- „Każda firma będzie posiadać i stosować się do spisane go kodeksu etyki i postępowania w biznesie.
- Kodeks firmy ustala wysokie wartości oczekiwane od pracowników i standard, według którego muszą oceniać własne zachowanie i ich organizacji; każda firma przeszkoli swoich pracowników w zakresie ich osobistych obowiązków wynikających z kodeksu.
- Każda firma stworzy wolną i otwartą atmosferę, która pozwoli i zachęci pracowników do zgłaszania naruszeń kodeksu do firmy bez obawy o zemstę za takie raportowanie.
- Każda firma ma obowiązek samorządności poprzez monitorowanie zgodności (*monitoring compliance*) z federalnymi przepisami dotyczącymi zamówień publicznych i przyjmowanie procedur dobrowolnego ujawniania naruszeń federalnych przepisów dotyczących zamówień publicznych oraz korygowanie podjętych działań.
- Każda firma ponosi odpowiedzialność za każdą inną firmę z branży w przestrzeganiu standardów postępowania, które zachowują integralność przemysłu obronnego.
- Każda firma ponosi odpowiedzialność publiczną za swoje zobowiązanie do przestrzegania tych zasad”⁴⁴.

³⁹ N.B. Kurland, *The Defense Industry Initiative: Ethics, Self-Regulation, and Accountability*, „Journal of Business Ethics” 1993, nr 12, s. 137.

⁴⁰ Rozporządzenie wykonawcze Prezydenta Stanów Zjednoczonych numer 12526 – podpisane 15 lipca 1985 roku przez prezydenta Ronalda Reagana.

⁴¹ N.B. Kurland, *op. cit.*, s. 139.

⁴² Defense Industry Initiative, *The DII Principles*, https://higherlogicdownload.s3.amazonaws.com/DII/03bf5a26-f29f-4c59-bee9-16be73aa4985/UploadedFiles/Z_XJqEK2RTrWeDjdYOtQA_DII%20principles.pdf, dostęp 10.03.2020.

⁴³ Defense Industry Initiative on bussines ethics and conduct, *Origins of DII*, <http://dii.prod2.classfive.com/about-us/history/>, dostęp 10.03.2020.

⁴⁴ N.B. Kurland, *op. cit.*, s. 138.

Jedna z przyjętych zasad nakładała obowiązek monitorowania *compliance* (*monitoring compliance*), co w literaturze przywoływane jest często jako pierwsze w historii unormowanie *compliance*. Ponadto obrane przez przedsiębiorstwa zasady okazały się impulsem do tworzenia stanowisk kierowniczych znanych dzisiaj jako *compliance officer*⁴⁵.

5. POWOŁANIE KOMISJI KRAJOWEJ DS. OSZUSTW W SPRAWOZDAWCZOŚCI FINANSOWEJ I UTWORZENIE KOMITETU ORGANIZACJI SPONSORUJĄCYCH KOMISJĘ TREADWAYA

Nadużycia związane z zamówieniami publicznymi w sektorze zbrojeniowym to tylko jeden z problemów, jakie przypadły na lata osiemdziesiąte. W historii Stanów Zjednoczonych okres ten charakteryzował się hulającą inflacją, wysokimi stopami procentowymi, bankructwami licznych przedsiębiorstw, a także oszustwami osób związanych ze sprawozdawczością finansową. Wszystkie te czynniki wpływały na destabilizację przedsiębiorstw, jak również całych sektorów. W związku z tym pojawiła się inicjatywa ustawy, która w dużym stopniu miała wpłynąć na poprawę sytuacji w biznesie i audycie. Mimo podjętych prób do jej uchwalenia nie doszło⁴⁶.

W wyniku zainteresowania analizą i eliminacją przyczyn nadużyć w sprawozdawczości pięć największych organizacji z obszaru rachunkowości i audytu powołało Krajową Komisję ds. Oszustw w Sprawozdawczości Finansowej (National Commission on Fraudulent Financial Reporting), która znana jest jako Komisja Treadwaya. Głównym celem komisji było zidentyfikowanie czynników umożliwiających oszustwa w zakresie sprawozdawczości finansowej, jak również przygotowanie zaleceń, które ograniczałyby występowanie tych czynników⁴⁷. W 1985 roku utworzony został Komitet Organizacji Sponsorujących Komisję Treadwaya (Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission)⁴⁸. Komitet był niezależną inicjatywą sektora prywatnego, którego – jak sama nazwa wskazuje – głównym celem było spon-

⁴⁵ *Ibidem*, s. 140.

⁴⁶ A. Burczyk-Witczak, *Kluczowe elementy Komitetu Organizacji Sponsorujących Komisję Treadwaya*, „Kontrola Zarządcza oraz Audyt Wewnętrzny w Teorii i Praktyce” 2013, nr 874, s. 181.

⁴⁷ Zob. R. Moeller, *Nowoczesny audyt wewnętrzny*, Wydawnictwo Nieoczywiste, Warszawa 2018.

⁴⁸ Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission, *About us*, <https://www.coso.org/Pages/aboutus.aspx>, dostęp 10.03.2020.

sorowanie Komisji Treadwaya. Pierwszy raport komisji opublikowany został we wrześniu 1987 roku⁴⁹. W 1992 roku Komisja wydała raport pt. *Kontrola wewnętrzna – zintegrowana struktura ramowa (Internal Control – Integrated Framework)*, znany jako COSO I. Od tamtej pory misją Komisji Treadwaya jest rozwój kompleksowych ram i wytycznych dotyczących zarządzania ryzykiem przedsiębiorstwa, kontroli wewnętrznej, przeciwdziałania oszustwom oraz zmniejszenia zakresu nadużyć finansowych.

6. REFORMA PRAWA KARNEGO RONALDA REAGANA

Za jedną z najważniejszych inicjatyw legislacyjnych lat osiemdziesiątych, która zdecydowanie wpłynęła na rozwój unormowań *compliance*, uznać należy reformę prawa karnego prezydenta Ronalda Reagana, której głównym celem było zwiększenie spójności wyroków wydawanych przez sądy federalne. W ramach reformy uchwalona została ustawa o kompleksowej kontroli przestępczości z 1984 roku⁵⁰, w skład której wchodził pakiet ustaw mających na celu usprawnienie amerykańskiego systemu prawa karnego. Jedną z przyjętych ustaw była ustawa o reformie wyrokowania⁵¹, której głównym celem było zwiększenie spójności wyroków sądów federalnych poprzez doprecyzowanie i ujednoczenie wymiaru kar na terytorium Stanów Zjednoczonych. Na mocy ustawy powołana została Komisja Wyrokowania (Sentencing Commission), której misją było zagwarantowanie pewności i uczciwości wyroków, unikając nieuzasadnionych rozbieżności w wyrokach, a jednocześnie utrzymując wystarczającą elastyczność, aby umożliwić zindywidualizowane wymiaru kary, gdy jest to uzasadnione (poprzez złagodzenie lub czynniki obciążające). Realizację misji komisja rozpoczęła od opracowania regulacji, które miały posłużyć jako wytyczne dla sędziów sądów federalnych. Pierwsze efekty podjętych prac przedstawiono w 1987 roku, publikując Federalne Wytyczne Wyrokowania (Federal Sentencing Guidelines). Opublikowany dokument znajdował zastosowanie w odniesieniu do osób fizycznych⁵². Kamieniem milowym okazał

⁴⁹ The Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission, *Report of the National Commission on Fraudulent Financial Reporting*, <https://www.coso.org/Documents/NCFFR.pdf>, dostęp 10.03.2020.

⁵⁰ Ustawa o kompleksowej kontroli przestępczości (Pub.L. 98-473 No. 98 Stat. 1837).

⁵¹ Ustawa o reformie wyrokowania (Pub.L. 98-473 No. 98 Stat. 1987).

⁵² Yale Law School, *The Legislative History of the Federal Sentencing Guidelines*, Lillian Goldman Law Library, http://digitalcommons.law.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2276&context=fss_papers, dostęp 10.03.2020.

się dzień 1 maja 1991 roku, kiedy to po wielu latach badań i debat ogłoszono VIII rozdział Federalnych Wytycznych Wyrokowania, dedykowany podmiotom zbiorowym. Zgodnie z tym rozdziałem podstawowym rodzajem kar nakładanych na podmioty zbiorowe (*organization*) są kary finansowe, a jedną z przesłanek wpływających na obniżenie lub odstąpienie od wymierzenia kary jest posiadanie przez organizację Efektywnego Programu *Compliance* i Etyki (*Effective Compliance and Ethics Program*). Federalne Wytyczne Wyrokowania były pierwszym tej rangi aktem prawnym, który regulował kwestie związane z zarządzaniem ryzykiem braku zgodności⁵³.

7. PRACE ORGANIZACJI WSPÓŁPRACY GOSPODARCZEJ I ROZWOJU NA RZECZ ZWALCZANIA KORUPCJI

Od końca lat osiemdziesiątych XX wieku Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD), zrzeszająca najbardziej rozwinięte kraje świata, przejawiała zainteresowanie rosnącym zagrożeniem korupcją w ramach międzynarodowych transakcji handlowych⁵⁴. W ocenie państw członkowskich problem korupcji był lub w przyszłości mógł okazać się zagrożeniem dla wolnego handlu i swobodnej konkurencji na międzynarodowym rynku. Czynnikiem inicjującym próbę kompleksowego uregulowania kwestii korupcji była inicjatywa podjęta przez Stany Zjednoczone, które w wyniku przyjęcia ustawy o zagranicznych praktykach korupcyjnych postawiły swoich przedsiębiorców w gorszym położeniu od ich konkurentów z innych państw⁵⁵.

OECD rozpoczęła prace od utworzenia grupy roboczej *ad hoc*. Grupa zaczęła działania od próby ustalenia najbardziej efektywnego sposobu sankcjonowania tego rodzaju przestępstw. Biorąc pod uwagę znaczące różnice między systemami prawnymi w poszczególnych krajach, uznano, że nie będzie możliwe osiągnięcie porozumienia w sprawie włączenia identycznych przepisów do systemów prawa poszczególnych państw. Przedłużające się negocjacje spowodowane wiążącym charakterem konwencji podejmowanych przez OECD spowodowały, że w dniu 27 maja 1994 roku przyjęto dokument o nazwie Rekomendacje o przekupstwie w międzynarodowych transakcjach

⁵³ K. Wulf, *op. cit.*, s. 312–321.

⁵⁴ C. Nowak, *Dostosowanie prawa polskiego do instrumentów międzynarodowych dotyczących korupcji*, Fundacja im. Stefana Batorego, Warszawa 2004, s. 3.

⁵⁵ M.P. Van Alstine, *Treaty Double Jeopardy: The OECD Anti-Bribery Convention and the FCPA*, „Ohio State Law Journal” 2012 nr 5, s. 1321 i nast.

handlowych⁵⁶. Przyjęte rekomendacje wzywały członków do podjęcia skutecznych środków mających na celu wykrywanie, zapobieganie i zwalczanie przekupstwa zagranicznych funkcjonariuszy publicznych. Po ich wydaniu grupa robocza została sformalizowana pod nazwą Grupa Robocza ds. Przekupstwa w Międzynarodowych Transakcjach Handlowych (Working Group on Bribery in International Business Transactions). Kontynuacja prac przyniosła kolejne postulaty, które spotkały się z akceptacją Rady OECD. Dnia 23 maja 1997 roku opublikowano Rekomendację zrewidowaną o zwalczaniu przekupstwa zagranicznych funkcjonariuszy publicznych⁵⁷. Po zmianie podjęto systematyczne działania następcze mające na celu monitorowanie i promowanie pełnej realizacji postanowień. Dnia 17 grudnia 1997 roku w Paryżu państwa członkowskie przyjęły Konwencję o zwalczaniu przekupstwa zagranicznych funkcjonariuszy publicznych w międzynarodowych transakcjach handlowych⁵⁸.

8. SKANDALE KORPORACYJNE PO 2000 ROKU

Początek lat dwutysięcznych upłynął pod znakiem licznych skandali korporacyjnych. Największe z nich to skandale związane z przedsiębiorstwami Enron i WorldCom. Ten pierwszy wybuchł 16 października 2001 roku, kiedy to gigant branży energetycznej Enron poinformował o stratach opiewających na kwotę 618 milionów dolarów, jakie odniósł w trzecim kwartale. Na skutek tych informacji Komisja Papierów Wartościowych i Giełd wszczęła dochodzenie, podczas którego zwróciła uwagę na wykazywane przez Enron transakcje pozabilansowe. W związku z powstałymi wątpliwościami zażądano sprawozdań za lata wcześniejsze, z których wynikało, że przedsiębiorstwo od pięciu lat zdecydowanie zawyża wysokość osiąganego zysku. Po tych doniesieniach ceny akcji Enronu spadły z 90 dolarów do kilku centów, a przedsiębiorstwo stanęło na progu bankructwa. Jak się okazało w toku postępowania, za audyt w Enronie odpowiedzialne było przedsiębiorstwo konsultingowe Arthur Andersen, dla którego Enron był przez lata jednym z kluczowych klientów. W relacji pomiędzy przedsiębiorstwami istniał konflikt interesów, który był widoczny na wielu płaszczyznach, a polegał głównie na łączeniu funkcji kontrolnych

⁵⁶ Rekomendacja w sprawie zwalczania przekupstw w międzynarodowych transakcjach handlowych przyjęta przez Radę OECD dnia 27 maja 1994 roku – C (94) 75/FINAL.

⁵⁷ Zrewidowana rekomendacja w sprawie przekupstw w międzynarodowych transakcjach handlowych przyjęta przez Radę OECD dnia 23 maja 1997 roku – C (97) 1213/FINAL.

⁵⁸ Konwencja OECD o zwalczaniu przekupstwa zagranicznych funkcjonariuszy publicznych w międzynarodowych transakcjach handlowych z dnia 17 grudnia 1997 roku.

i doradczych. Na skutek tego pracownicy Arthura Andersena, którzy byli zaangażowani jako audytorzy Enronu, pobierali wynagrodzenia za pełnienie usług konsultacyjnych. Ponadto część kadry zatrudnionej w Enronie wcześniej współpracowała z Arthurem Andersenem. Po wybuchu skandalu pracownicy Andersena niszczyli dokumenty związane z przeprowadzaniem audytu, przez co również to przedsiębiorstwo dosięgły pozwy związane z celowym ukrywaniem prawdy o nadużyciach w Enronie⁵⁹.

Drugi ze skandali dotyczył potentata branży telekomunikacyjnej. Od połowy 1999 roku do maja 2002 roku przedsiębiorstwo WorldCom stosowało nierzetelne praktyki rachunkowe, których celem było ukrycie malejących zarobków spowodowane chęcią utrzymania wysokich cen akcji. Praktyki te polegały na księgowaniu części kosztów na opłaty za korzystanie z sieci innych przedsiębiorstw jako inwestycji oraz zawyżaniu przychodów z fałszywych zapisów księgowych. Dzięki tym manipulacjom przedsiębiorstwo notowało olbrzymie zyski zamiast olbrzymich strat. Przełomowy okazał się 2002 rok, w którym grupa audytorów wewnętrznych wykryła w dokumentach szereg nieprawidłowości, wskutek czego dyrektorzy WorldComu przyznali się do nadużyć. Po tym jak informacja ta przedostała się do mediów, ceny akcji WorldComu spadły z 60 dolarów do 9 centów, po czym przestano nimi handlować. Przedsiębiorstwo zatem, chcąc przetrwać, ogłosiło upadłość, dzięki czemu przez 12 miesięcy korzystało z ochrony przed wierzycielami. Uzyskany czas pozwolił na restrukturyzację i wyprzedaj jego majątku⁶⁰.

Przykłady Enronu, WorldComu i wielu innych skandali z początku lat dwutysięcznych doprowadziły do licznych konsekwencji, które odbiły się na funkcjonowaniu amerykańskiego systemu biznesowego. Najmocniejszą było przyjęcie ustawy Sarbanesa-Oxleya regulującej praktyki finansowe i ład korporacyjny⁶¹. Dodatkowym działaniem podjętym w odpowiedzi na te wydarzenia było dokonanie rewizji Federalnych Wytycznych Wyrokowania pod kątem doprecyzowania, uszczegółowienia i wzmocnienia wymagań względem programów *compliance*. Skandale korporacyjne lat dwutysięcznych doprowadziły do popularyzacji unormowań *compliance* oraz nadały jej dzisiejszy kształt i znaczenie.

⁵⁹ Zob. B. McLean, P. Elkind, *The Smartest Guys in the Room: The Amazing Rise and Scandalous Fall of Enron*, Penguin Group, London 2003.

⁶⁰ Zob. L. Jeter, *Disconnected: Deceit and Betrayal at WorldCom*, John Wiley & Sons, Hoboken 2003.

⁶¹ Ustawa Sarbanesa-Oxleya regulująca praktyki finansowe i ład korporacyjny (Pub.L. 107-204, 116 Stat. 745).

PODSUMOWANIE

Dokonany przegląd wybranych unormowań *compliance* oraz wydarzeń, które miały wpływ na ich rozwój, pozwala wysunąć wniosek, że genezy tego zjawiska należy doszukiwać się na przełomie XIX i XX wieku w Stanach Zjednoczonych. Wzmoczone procesy legislacyjne i mnożenie się agencji egzekwowania prawa naraziło amerykańskie przedsiębiorstwa na ryzyko braku zgodności oraz jego konsekwencje. Wzrost ryzyka braku zgodności niejako wymusił na amerykańskich przedsiębiorcach podjęcie działań mających na celu jego minimalizację. Kolejne etapy rozwoju unormowań *compliance* utożsamiane są z aferami, jakie dotyczyły amerykańskie społeczeństwo. Jako pierwszy z przykładów „kamienia milowego” w rozwoju unormowań *compliance* wskazać należy Watergate i śledztwo Komisji Papierów Wartościowych i Giełd, które doprowadziły do uchwalenia ustawy o zagranicznych praktykach korupcyjnych. Dalej zaś – nadużycia dotyczące zamówień publicznych w amerykańskim przemyśle zbrojeniowym z lat osiemdziesiątych, które doprowadziły do utworzenia Inicjatywy Przemysłu Zbrojeniowego i uchwalenia zasad, które powodowały potrzebę tworzenia stanowisk znanych dziś jako *compliance officer*. Następnym istotnym wydarzeniem była reforma prawa karnego Ronalda Reagana. Reforma ta, składająca się z szeregu ustaw, wprowadziła Federalne Wytyczne Wyrokowania, które w rozdziale VIII dedykowanym podmiotom zbiorowym umożliwiały obniżenie lub odstąpienie od wymierzenia kary, jeżeli oskarżona organizacja posiadała Efektywny Program *Compliance* i Etyki (*Effective Compliance and Ethics Program*). Z punktu widzenia rozwoju *compliance* istotne wydają się również prace Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju na rzecz zwalczania korupcji, które umiędzynarodowiły ustawę o zagranicznych praktykach korupcyjnych, powodując popularyzację unormowań *compliance* na całym świecie. Ostatnimi wydarzeniami, które doprowadziły zjawisko *compliance* do jego aktualnego kształtu i nadały mu adekwatne znaczenie w praktyce gospodarczej, były skandale korporacyjne z lat dwutysięcznych, ze szczególnym uwzględnieniem afer w przedsiębiorstwach Enron i WorldCom.

BIBLIOGRAFIA

- Adams S.H., *The Great American Fraud*, P.F. Collier & Son, New York 1905.
- Bernstein C., Woodward B., *All the President's Men*, Simon & Schuster, Washington 1974.
- Braun T., *Unormowania compliance w korporacjach*, Wolters Kluwer, Warszawa 2017.
- Burczyk-Witczak A., *Kluczowe elementy Komitetu Organizacji Sponsorujących Komisję Treadwaya*, „Kontrola Zarządcza oraz Audyt Wewnętrzny w Teorii i Praktyce” 2013, nr 874.
- Cichy Ł., *Funkcja compliance w bankach*, Komisja Nadzoru Finansowego, Warszawa 2015.
- Colman A., *Dictionary of Psychology*, Oxford University Press, New York 2008.
- Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission, *About us*, <https://www.coso.org/Pages/aboutus.aspx>, dostęp 10.03.2020.
- Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission, *Report of the National Commission on Fraudulent Financial Reporting*, <https://www.coso.org/Documents/NCFFR.pdf>, dostęp 10.03.2020.
- Defense Industry Initiative, *The DII Principles*, https://higherlogicdownload.s3.amazonaws.com/DII/03bf5a26-f29f-4c59-bee9-16be73aa4985/UploadedFiles/Z_XJqEK2RTrWeDjdYOtQA_DII%20principles.pdf, dostęp 10.03.2020.
- Defense Industry Initiative on business ethics and conduct, *Origins of DII*, <http://dii.prod2.classfive.com/about-us/history/>, dostęp 10.03.2020.
- Emery F., *Watergate: The Corruption and Fall of Richard Nixon*, Simon & Schuster, New York 1995.
- Gasparski W., *Zgodność i niezgodność tak zwanej zgodności*, „Prakseologia” 2015, nr 127.
- Jagura B., *Rola organów spółki kapitałowej w realizacji funkcji compliance*, Wolters Kluwer, Warszawa 2017.
- Jeter L., *Disconnected: Deceit and Betrayal at WorldCom*, John Wiley & Sons, Hoboken 2003.
- Josephson M., *History of the Integrity, Ethics and Compliance Movement: A cautionary tale for CEOs and corporate directors*, „Ethikos” 2014, nr 1.
- Kling M., *History of Compliance – Part 1. “From Adam to Sarbanes Oxley”*, „ARIS Community” 12.07.2010, <http://www.ariscommunity.com/users/mkl->

- i/2010-07-12-loungtalk-history-compliance-part-1-adam-sarbanes-oxley, dostęp 10.03.2020.
- Koehler M., *The Story of the Foreign Corrupt Practices Act*, „Ohio State Law Journal” 2012, nr 5.
- Kolasiński M.K., *Zarys prawa antymonopolowego Unii Europejskiej na tle prawa Stanów Zjednoczonych i Polski*, Dom Organizatora Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa, Toruń 2012.
- Konwencja OECD o zwalczaniu przekupstwa zagranicznych funkcjonariuszy publicznych w międzynarodowych transakcjach handlowych z dnia 17 grudnia 1997 roku.
- Kurland N.B., *The Defense Industry Initiative: Ethics, Self-Regulation, and Accountability*, „Journal of Business Ethics” 1993, nr 12.
- Łapiński P. (red.), *Współczesny słownik angielsko-polski, polsko-angielski*, Edgard, Warszawa 2017.
- Makowicz B., *Compliance w przedsiębiorstwie*, Wolters Kluwer, Warszawa 2011.
- MacKessy J., *Knowledge of Good and Evil: A Brief History of Compliance*, „The Finance Professionals’ Post” 23.09.2008, <http://post.nyssa.org/nyssa-news/2010/05/a-brief-history-of-compliance.html>, dostęp 10.03.2020.
- McLean B., Elkind P., *The Smartest Guys in the Room: The Amazing Rise and Scandalous Fall of Enron*, Penguin Group, London 2003.
- Melezini A., *Prawne instrumenty zapobiegania i zwalczania korupcji przez kontrolę skarbową*, Wolters Kluwer, Warszawa 2014.
- Michałek K., *Na drodze ku potędze. Historia Stanów Zjednoczonych Ameryki 1861–1945*, Książka i Wiedza, Warszawa 1993.
- Moeller R., *Nowoczesny audyt wewnętrzny*, Wydawnictwo Nieoczywiste, Warszawa 2018.
- Nowak C., *Dostosowanie prawa polskiego do instrumentów międzynarodowych dotyczących korupcji*, Fundacja im. Stefana Batorego, Warszawa 2004.
- Online Etymology Dictionary, <https://www.etymonline.com>, dostęp 12.02.2020.
- Raport z badania stanu compliance i systemów zarządzania zgodnością w działających w Polsce przedsiębiorstwach, Instytut Compliance we współpracy z EY, Wolters Kluwer oraz Viadrina Compliance Center, <http://www.ey.media.pl/pr/384231/compliance-w-polsce-raport-z-badania-stanu-compliance-i-systemow-zarza>, dostęp 10.03.2020.
- Rekomendacja w sprawie zwalczania przekupstw w międzynarodowych transakcjach handlowych przyjęta przez Radę OECD dnia 27 maja 1994 roku – C (94) 75/FINAL.

- Rozporządzenie wykonawcze Prezydenta Stanów Zjednoczonych numer 12526 podpisane 15 lipca 1985 roku.
- Sinclair U., *Grzędawisko*, Książka i Wiedza, Warszawa 1949.
- Tarbell I., *The History of the Standard Oil Company*, McClure, Phillips and Co., New York 1904.
- Ustawa antymonopolowa Claytona z 1914 roku (Pub.L. No. 63-212, 38 Stat. 730).
- Ustawa antymonopolowa Shermana z 1890 roku (Pub.L. No. 51-647, 26 Stat. 209).
- Ustawa Elkinsa z 1903 roku (Pub.L. No. 41-43, 32 Stat. 847).
- Ustawa Hepburna z 1906 roku (Pub.L. No. 59-337, 34 Stat. 584).
- Ustawa o czystości żywności i leków z 1906 roku (Pub.L. No. 59-384, 34 Stat. 768).
- Ustawa o handlu międzystanowym z 1887 roku (Pub.L. No. 49-104, 24 Stat. 379).
- Ustawa o kompleksowej kontroli przestępczości z 1984 roku (Pub.L. No. 98-473 No. 98 Stat. 1837).
- Ustawa o reformie wyrokowania z 1984 roku (Pub.L. 98-473, 98 Stat. 1987).
- Ustawa o rezerwie federalnej z 1913 roku (Pub.L. No. 63-43, 38 Stat. 251).
- Ustawa Sarbanesa-Oxleya regulująca praktyki finansowe i ład korporacyjny z 2002 roku (Pub.L. No. 107-204, 116 Stat. 745).
- Ustawa o uboju, przetwarzaniu, jakości i kontroli mięsa importowanego z 1906 roku (Pub.L. No. 59-242, 34 Stat. 1256).
- Ustawa o zagranicznych praktykach korupcyjnych z 1977 roku (Pub.L. No. 95-213, 91 Stat. 1494).
- Van Alstine M.P., *Treaty Double Jeopardy: The OECD Anti-Bribery Convention and the FCPA*, „Ohio State Law Journal” 2012, nr 5.
- Vanes D. et al., *Taber's Cyclopedic Medical Dictionary*, F.A. Davis Company, Philadelphia 2005.
- Wulf K., *Ethics and Compliance Programs in Multinational Organizations*, Springer Gabler, Berlin 2011.
- Yale Law School, *The Legislative History of the Federal Sentencing Guidelines*, Lillian Goldman Law Library, http://digitalcommons.law.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2276&context=fss_paper, dostęp 10.03.2020.
- Zrewidowana rekomendacja w sprawie przekupstw w międzynarodowych transakcjach handlowych przyjęta przez Radę OECD dnia 23 maja 1997 roku – C (97) 1213/FINAL.

GENEZA I ROZWÓJ UNORMOWAŃ COMPLIANCE

Streszczenie

Intensywny wzrost regulacji prawnych i pozaprawnych oraz powstawanie nowych instytucji egzekwowania prawa zwiększają ryzyko wystąpienia braku zgodności u podmiotów uczestniczących w obrocie gospodarczym. Przedsiębiorstwa, chcąc uniknąć konsekwencji wynikających z braku zgodności z obowiązującymi regulacjami, wdrażają unormowania *compliance* mające na celu minimalizowanie ryzyka ich wystąpienia. Dotychczas zjawisko to dotyczyło tylko największych przedsiębiorstw działających w szczególnych branżach. Aktualnie unormowania *compliance* stają się coraz popularniejsze w małych i średnich przedsiębiorstwach, jak również są strategicznym czynnikiem rozwoju i wzrostu konkurencyjności. Mając powyższe na uwadze, celem artykułu było przedstawienie genezy i okoliczności rozwoju unormowań *compliance*. Przyjęto i omówiono hipotezę, że genezy *compliance* należy doszukiwać się na przełomie XIX i XX wieku w Stanach Zjednoczonych. Następnie przytoczono wydarzenia, które miały kluczowy wpływ na rozwój unormowań *compliance*, tj. aferę Watergate i śledztwo Komisji Papierów Wartościowych i Giełd, nadużycia dotyczące zamówień publicznych w amerykańskim przemyśle zbrojeniowym lat osiemdziesiątych, powołanie Komisji Krajowej ds. Oszustw w Sprawozdawczości Finansowej i utworzenie Komitetu Organizacji Sponsorujących Komisję Treadwaya, reformę prawa karnego Ronalda Reagana, pracę Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju na rzecz zwalczania korupcji oraz skandale korporacyjne z lat dwutysięcznych (Enron, WorldCom).

Słowa kluczowe: *compliance*, unormowania *compliance*, pierwsze unormowania *compliance*, geneza unormowań *compliance*, ryzyko braku zgodności

THE ORIGIN AND DEVELOPMENT OF COMPLIANCE REGULATIONS

Abstract

The huge rise in legal and non-legal regulations and the creation of new law enforcement institutions increase the risk of non-compliance to entities participating in business transactions. Enterprises, wanting to avoid the consequences of non-compliance with applicable regulations, implement com-

pliance norms aimed at minimizing the risk of its occurrence. Until recently, the phenomenon concerned only the largest enterprises operating in specific industries. Currently, compliance norms are becoming more and more popular in small and medium enterprises, as well as are a strategic factor for the development and increase in competitiveness. Having the above in mind, the article aims to present the origin and circumstances of the development of compliance regulations. The hypothesis that compliance genesis should be traced in the United States at the turn of the century is adopted and discussed. Then, the events that had a key impact on the development of compliance norms are cited, i.e. the Watergate scandal and the investigation of the Securities and Exchange Commission, the abuse of public procurement in the US arms industry in the eighties, the appointment of the National Commission for Fraud in Financial Reporting and the creation of a Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission, Ronald Reagan's criminal law reform, the work of the Organization for Economic Cooperation and Development to combat corruption, and corporate scandals of the early 2000s (Enron, WorldCom).

Key words: compliance, compliance norms, first compliance norms, genesis of compliance norms, compliance risk

ГЕНЕЗИС И РАЗВИТИЕ ПРИНЦИПОВ СООТВЕТСТВИЯ (*COMPLIANCE*)

Резюме

Интенсивное развитие правовых и неправовых норм и создание новых правоохранительных учреждений увеличивают риск несоответствия между субъектами права как участниками экономических отношений. Предприятия, стремясь избежать последствий, выступающих в результате несоответствия действующим нормам, вводят принципы соответствия (*compliance*), задача которых состоит в минимализации риска их проявления. До сих пор данное явление касалось только крупнейших предприятий, работающих в определённых отраслях. В настоящее время принципы соответствия (*compliance*) становятся всё более популярными среди малых и средних предприятий и служат также стратегическим фактором развития и роста конкурентоспособности. С учётом упомянутого выше, в настоящей статье представлены генезис и условия развития принципов соответствия (*compliance*). За основу принята и рассмотрена гипотеза, согласно которой начало генезиса соот-

ветствия (*compliance*) относится к XIX и XX векам в Соединённых Штатах. Далее речь идёт о событиях, оказавших ключевое влияние на развитие принципов соответствия (*compliance*), в частности, Уотергейтском скандале и расследовании Комиссии по ценным бумагам и биржам, злоупотреблении государственными заказами в военной промышленности США в восьмидесятых годах, назначении Национальной комиссии по борьбе с мошенничеством в финансовой отчетности, создании Комитета организаций-спонсоров Комиссии Тредвея, реформе уголовного права Рональда Рейгана, деятельности Организации экономического сотрудничества и развития по борьбе с коррупцией и корпоративных конфликтах двухтысячных годов (Enron, WorldCom).

Ключевые слова: соответствие (*compliance*), принципы соответствия (*compliance*), первые принципы соответствия (*compliance*), генезис принципов соответствия (*compliance*), риск несоответствия

Cytuj jako:

Kuliński M.W., *Geneza i rozwój unormowań compliance*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna” 2020 nr 1(68), s. 122–142. DOI: 10.26399/meip.1(68).2020.05/m.w.kulinski

Cite as:

Kuliński, M.W. (2020), ‘Geneza i rozwój unormowań *compliance*’ [‘The origin and development of compliance regulations’], *Myśl Ekonomiczna i Polityczna* 1(68), 122–142. DOI: 10.26399/meip.1(68).2020.05/m.w.kulinski